

**'N OPLEIDINGSPROGRAM IN ALTERNATIEWE INTERAKSIEMETODES VIR
ONDERWYSERS**

deur

JOHANNA ALIDA ELIZABETH DREYER

Voorgelê luidens die vereistes
vir die graad

DOCTOR EDUCATIONIS

in die vak

SIELKUNDIGE OPVOEDKUNDE

aan die

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

PROMOTOR: PROF A C LESSING

Februarie 2005

Abstrak

Die fenomeen wat in hierdie navorsing bestudeer is, is alternatiewe interaksiemetodes wat onderwysers kan toepas. Die navorsingsvraag was of alternatiewe interaksiemetodes effektief is wanneer dit deur onderwysers op leerders toegepas word om problematiese leerdergedrag te hanteer en of 'n opleidingsprogram opgestel kan word sodat onderwysers alternatiewe interaksiemetodes kan aanleer. Die alternatiewe interaksiemetodes wat in die literatuur bespreek word, was tegnieke wat daarop gerig is om emosies van leerders wat inbreuk maak op die leerproses aan te spreek asook om matige tot ernstige wangedrag te hanteer. Aanmoediging en positiewe terugvoer het ook aandag geniet. Die tegnieke is deur die navorsers self op leerders uitgevoer en inligting is ingesamel oor leerders se reaksie daarop. Inligting is ook vanaf onderwysers ingesamel deur middel van vraelyste, fokusgroepe en individuele onderhoude om uit te vind of die tegnieke effektief kan wees. Die gevolgtrekking was dat alternatiewe interaksiemetodes effektief kan wees in die aanspreek van problematiese leerdergedrag en die kweek van positiwiteit onder leerders. Bogenoemde impliseer groter werksbevrediging vir onderwysers. 'n Opleidingsprogram vir onderwysers is saamgestel om in die toekoms gebruik te word vir die aanleer van alternatiewe interaksiemetodes as bydrae tot die vakgebied Opvoedkundige Sielkunde.

Abstract

The phenomenon which was studied in this research was alternative interaction methods. The research question was whether teachers could use these methods to address the problematic behaviour of learners in schools and to create a more positive attitude in learners. The question of a training program for teachers in this regard was also raised. The alternative interaction methods addressed in the literature was amongst others about addressing emotions that hinders the learners' learning process, addressing mild to serious misbehaviour and the positive encouragement of learners, as well as positive feedback given by teachers. The researcher herself used these methods on learners to see what their reaction was in this regard. Information was also gathered from teachers through questionnaires, focus groups and individual interviews. The conclusion was that the alternative interaction methods can be effective in addressing the problematic behaviour of learners and thus improve discipline. Learners' attitudes can also be influenced in a positive way when using these methods. Eventually it implies a higher level of job satisfaction for teachers. A training program was compiled for teachers to learn these alternative interaction methods and apply them in future as a contribution to Educational Psychology.

Dankbetuigings

Aan my Hemelse Vader wat uit genade alles voorsien het wat nodig was om hierdie navorsing te voltooi.

Aan Professor Lessing, my promotor, vir haar bekwaamheid, beskikbaarheid en geduld.

Aan my eggenoot, Edward Dreyer, vir eindeloze geduld, ondersteuning en vele opofferings.

Aan my ouers, skoonouers, vriende en vriendinne vir hul belangstelling en ondersteuning.

Aan my kollegas vir belangstelling, aanmoediging, inspirasie en insig

Aan die onderwysers wat deel was van die navorsing – dit was ‘n voorreg om saam met julle te kon werk.

Aan die leerders wat deel was van die navorsing wat my lewe op soveel vlakke verryk het.

Aan die topbestuur van die skool wat my toegelaat het om die navorsing uit te voer.

Aan Adele Faber en Elaine Mazlish wie se werk as basis vir die navorsing gebruik is – dit het ‘n groot passie in my hart laat ontstaan.

I've come to a frightening conclusion that I am the decisive element in the classroom. It's my personal approach that creates the climate. It's my daily mood that makes the weather. As a teacher, I have a tremendous power to make a child's life miserable or joyous. I can be a tool of torture or an instrument of inspiration. I can humiliate or humour, hurt or heal. In all situations, it is my response that decides whether a crisis will be escalated or de-escalated and a child humanized or de-humanized (Ginott 1971:13).

INHOUDSOPGawe

HOOFSTUK 1 ORIËNTERING.....	1
1.1 Agtergrond van studie	1
1.2 Ontleding van die probleem.....	3
1.2.1 Bewuswording van die probleem.....	3
1.2.2 Verkenning van die probleem.....	6
1.2.3 Navorsingsvraag.....	11
1.3 Navorsingsdoelstellings.....	11
1.3.1 Algemene doelstelling.....	11
1.3.2 Spesifieke doelstelling.....	12
1.4 Navorsingsmetode.....	12
1.5 Afbakening van navorsing.....	14
1.6 Begripsverklaring.....	15
1.6.1 Alternatiewe interaksie.....	15
1.6.1.1 Alternatief.....	15
1.6.1.2 Interaksie.....	15
1.6.2 Emosionele intelligensie	16
1.6.3 Entoesiasme.....	16
1.6.4 Ekspressiewe metodes.....	16
1.6.5 Kognitiewe funksionering.....	17
1.6.6 Konvensionele interaksiemetodes.....	17
1.6.7 Opvoedkundige Sielkunde.....	18
1.6.8 Positiwe versterking.....	18
1.6.9 Taakoriï entering.....	18
1.7 Navorsingsprogram.....	19
1.8 Samevatting.....	20
HOOFSTUK 2 INTERAKSIE EN ONDERWYS.....	22
2.1 Inleiding.....	22
2.2 Die aard van probleme in die klaskamer.....	22
2.3 Interaksiemetodes wat negatiwiteit genereer.....	25
2.3.1 Detensie en skorsing.....	25
2.3.2 Verbale aggressie.....	26
2.3.3 Uitstuur uit klasse.....	27
2.3.4 Gebrek aan akkomodering van leerders se behoeftes.....	28
2.3.5 Negatiwe kommunikasie.....	29
2.3.6 Beheer oor leerders.....	31
2.3.7 Klaskamerklimaat en –bestuur.....	33

2.4 Alternatiewe interaksie.....	34
2.4.1 Die aard van alternatiewe interaksie.....	35
2.4.2 Gebrek aan bewustheid oor belangrikheid van interaksie.....	35
2.4.3 Belangrikheid van alternatiewe interaksie.....	36
2.4.4 Die invloed van positiewe alternatiewe interaksie op die leerder.....	39
2.4.4.1 <i>Die invloed van alternatiewe interaksie op emosionele aspekte.....</i>	39
2.4.4.2 <i>Die invloed van alternatiewe interaksie op kognitiewe aspekte.....</i>	40
2.4.4.3 <i>Verbetering van dissipline.....</i>	41
2.4.4.4 <i>Bevordering van entoesiasme.....</i>	41
2.4.4.5 <i>Bevordering van positiewe gesindhede.....</i>	42
2.4.4.6 <i>Bevordering van inname van kennis en verbeterde prestasie.....</i>	43
2.5 Alternatiewe interaksie as omvattende uitdaging.....	44
2.6 Insig in wangedrag.....	50
2.7 Samevatting.....	54
HOOFSTUK 3 TEGNIEKE EN METODES VIR ALTERNATIEWE INTERAKSIE	55
3.1 Inleiding.....	55
3.2 Verbeterde samewerking in die klaskamer	55
3.2.1 Hantering van emosies wat inbreuk maak op onderrig.....	55
3.2.1.1 <i>Tegnieke om emosies wat inbreuk maak op die leerproses te hanteer.....</i>	56
3.2.2 Hantering van matige wangedrag.....	60
3.2.2.1 <i>Tegnieke om matige wangedrag te hanteer.....</i>	61
3.2.3 Hantering van ernstige wangedrag.....	66
3.2.3.1 <i>Tegnieke om ernstige wangedrag te hanteer.....</i>	68
3.2.3.2 <i>Verdere tegnieke om ernstige wangedrag deur leerders te hanteer.....</i>	71
3.2.3.2.1 <i>Probleemoplossing.....</i>	71
3.2.3.2.2 <i>Waardegebaseerde dissipline.....</i>	73
3.2.3.2.3 <i>Verantwoordelikedenke–klaskamer.....</i>	76
3.2.3.2.4 <i>Verfklas /-werkswinkel.....</i>	77
3.2.3.2.5 <i>Portuurgroepbemiddelaars.....</i>	77
3.2.3.2.6 <i>Binneskoolskorsing-program.....</i>	78
3.2.3.2.7 <i>Ouerbetrokkenheid.....</i>	80
3.2.4 Hantering van gedrag wat inbreuk maak op positiwiteit.....	81
3.2.4.1 <i>Tegnieke om algemene gedrag wat inbreuk maak op positiwiteit te hanteer.....</i>	81
3.2.5. Hantering van positiewe gedrag.....	87
3.2.5.1 <i>Tegnieke vir interaksie met betrekking tot positiewe gedrag.....</i>	88
3.2.6 Aansprek van kognitiewe funksionering en leerprobleme.....	89
3.3 Onderwysers se begrip vir en toepassing van hul interaksiemetodes....	92
3.3.1 Kursusse en opleidingsprogramme.....	92

3.3.2 Stimulering van emosionele intelligensie.....	92
3.3.3 Selfevaluering.....	94
3.3.4 Video-opnames.....	94
3.4 Samevatting.....	95
HOOFSTUK 4 NAVORSINGSONTWERP.....	96
4.1 Inleiding.....	96
4.2 Navorsingsvraag.....	96
4.3 Doel van die empiriese navorsing.....	97
4.4 Navorsingsontwerp.....	97
4.4.1 Kwalitatiewe studie	97
4.4.2 Navorsingsmetode.....	99
4.4.2.1 Verloop van die navorsing.....	99
4.4.2.1.1 Internalisering.....	99
4.4.2.1.2 Insameling van inligting.....	99
4.4.2.1.3 Toepassing van alternatiewe interaksiemetodes deur die navorser self op leerders.....	100
4.4.2.1.4 Die bekendstelling van alternatiewe interaksiemetodes aan onderwysers.....	102
4.5.Navorsingsinstrumente.....	105
4.5.1 Vraelyste.....	105
4.5.2 Fokusgroepe.....	105
4.5.3 Onderhoudvoering.....	107
4.5.4 Observasie.....	107
4.5.5 Geskrewe dokumente.....	108
4.5.6 Navorser as instrument.....	109
4.5.7 Doelwitte van evaluering deur navorsingsinstrumente.....	109
4.6 Deelnemers.....	109
4.7 Vertrouenswaardigheid.....	110
4.8 Analise van data.....	111
4.9 Etiese oorwegings.....	112
4.10 Samevatting.....	113
HOOFSTUK 5 NAVORSINGRESULTATE.....	115
5.1 Inleiding.....	115
5.2 Historisiteit en inligting in verband met die skool.....	115
5.3 Toepassing van alternatiewe interaksiemetodes deur die navorser self.....	116
5.3.1 Deelnemers	116
5.3.2 Insameling van inligting vanaf leerders op wie die tegnieke met betrekking tot alternatiewe interaksiemetodes toegepas is.....	116

5.3.2.1 Geskreve dokumente	117
5.3.2.1.1 Leerders se ervaringe van die onderwyseres oor die algemeen.....	117
5.3.2.1.2 Leerders se ervaringe van dissipline en reëls.....	118
5.3.2.1.3 Leerders se ervaringe van die onderwyseres se wyse van interaksie.....	120
5.3.2.1.4 Leerders se ervaringe van die onderwyseres se didaktiese onderrigstyl.....	121
5.3.2.2 Observasie.....	122
5.3.2.2.1 Leerders se reaksie op die erkenning van emosies.....	122
5.3.2.2.2 Leerders se reaksie op interaksiemetodes gerig op beter samewerking.....	124
5.3.2.2.3 Leerders se reaksie op interaksiemetodes gerig op die staak van wangedrag (Alternatiewe vir straf).....	130
5.3.2.2.4 Leerders se reaksie op nie-evaluierende goedkeuring en positiewe terugvoer..	132
5.3.3 Vraelys.....	134
5.3.3.1 Resultate verkry uit voltooide vraelyste.....	134
5.3.3.2 Interpretasie van vraelys.....	135
5.4 Insameling van inligting van onderwysers.....	137
5.4.1 Deelnemers.....	137
5.4.2 Vraelys.....	138
5.4.2.1 Resultate verkry uit voltooide vraelyste.....	138
5.4.2.1.1 Onderwysers se gesindheid teenoor die onderwys.....	139
5.4.2.1.2 Konvensionele interaksiemetodes.....	140
5.4.2.1.3 Handhawing van dissipline.....	140
5.4.3 Geskreve dokumente.....	140
5.4.3.1 Identifisering van frustrations.....	141
5.4.3.1.1 Frustrasies ten opsigte van dissipline.....	141
5.4.3.1.2 Frustrasies weens 'n gebrek aan respek.....	141
5.4.3.1.3 Frustrasies ten opsigte van die onderrigstelsel.....	143
5.4.3.1.4 Frustrasies ten opsigte van ouers.....	143
5.4.3.1.5 Frustrasies ten opsigte van ongemotiveerdheid van leerders.....	143
5.4.4 Fokusgroepe.....	144
5.4.4.1 Samestelling van fokusgroepe.....	144
5.4.4.2 Verloop van 'n fokusgroepsessie.....	145
5.4.4.3 Inligting verkry uit fokusgroepe.....	145
5.4.4.3.1 Inligting verkry uit fokusgroepe oor die erkenning van emosies wat inbreuk maak op die leerproses.....	145
5.4.4.3.2 Inligting verkry uit fokusgroepe om matige wangedrag te hanteer.....	147
5.4.4.3.3 Inligting verkry uit fokusgroepe om ernstige wangedrag te hanteer.....	148
5.4.4.3.4 Inligting verkry uit fokusgroepe oor die generering van positiwiteit en die hantering van positiewe gedrag.....	150
5.4.4.3.5 Menings oor die alternatiewe interaksiemetodes oor die algemeen.....	152
5.4.5 Individuele onderhoude.....	152
5.4.5.1 Inligting verkry uit die individuele onderhoude.....	153

5.4.5.1.1 Onderwysers se menings oor die tegnieke.....	153
5.4.5.1.2 Toepassing van tegnieke deur onderwysers met wie daar onderhoude gevoer is.....	161
5.4.5.1.3 Opvolg en inoefen.....	166
5.4.5.1.4 Negatiewe ervarings.....	169
5.4.5.1.5 Positiewe ervarings.....	169
5.5 Opleidingsprogram.....	170
5.5.1 Verduideliking van die program.....	171
5.5.2 Inhoud.....	172
5.5.3 Die fasiliteerder.....	172
5.5.4. Werksessie 1.....	173
5.5.4.1. Aktiwiteit 1: <i>Oriëntering tot die program</i>	173
5.5.4.2 Aktiwiteit 2: <i>Vraelys</i>	175
5.5.4.3 Aktiwiteit 3: <i>Pretaktiwiteit</i>	176
5.5.4.4 Aktiwiteit 4: <i>Kan dit werk?</i>	177
5.5.4.5 Aktiwiteit 5: <i>Rolspel</i>	178
5.5.4.6 Aktiwiteit 6: <i>Hoe om emosies wat inmeng met die leerproses te hanteer</i>	182
5.5.4.7 Aktiwiteit 7: <i>Selfrefleksie</i>	182
5.5.4.8 Aktiwiteit 8: <i>Identifisering en erkenning van emosies</i>	184
5.5.4.9 Aktiwiteit 9: <i>Selfstudie</i>	185
5.5.4.10 Vraelys vir leerders.....	185
5.5.4.11 Aktiwiteit 11: <i>Opsommend</i>	186
5.5.5 Werksessie 2.....	188
5.5.5.1 Aktiwiteit 1: <i>Pretaktiwiteit</i>	188
5.5.5.2 Aktiwiteit 2: <i>Teruggee van vraelyste</i>	190
5.5.5.3 Aktiwiteit 3: <i>Terugvoer oor toepassing van tegnieke van werksessie 1</i>	190
5.5.5.4 Aktiwiteit 4: <i>Hy moet doen wat ek wil hê – ek sal maak soos ek wil</i>	190
5.5.5.5 Aktiwiteit 5: <i>Die klaskamervergadering</i>	191
5.5.5.6 Aktiwiteit 6: <i>Stel jouself in die plek van die leerder voor</i>	192
5.5.5.7 Aktiwiteit 7: <i>Lesing</i>	193
5.5.5.8 Aktiwiteit 8: <i>Selfrefleksie</i>	193
5.5.5.9 Aktiwiteit 9: <i>Oefening</i>	196
5.5.5.10 Aktiwiteit 10: <i>Selfstudie</i>	197
5.5.5.11 Aktiwiteit 11: <i>Opsommend</i>	197
5.5.6 Werksessie 3.....	198
5.5.6.1 Aktiwiteit 1: <i>Pretaktiwiteit</i>	199
5.5.6.2 Aktiwiteit 2: <i>Teruggee van vraelyste wat die vorige sessie ingegee is</i>	199
5.5.6.3 Aktiwiteit 3: <i>Terugvoer oor toepassing van tegnieke van werksessie 2</i>	199
5.5.6.4 Aktiwiteit 4: <i>My styl van interaksie</i>	200
5.5.6.5 Aktiwiteit 5: <i>Lesing</i>	201
5.5.6.6 Aktiwiteit 6: <i>Selfrefleksie</i>	201

5.5.6.7 Aktiwiteit 7: Rolspel.....	202
5.5.6.8 Aktiwiteit 8: Verdere tegnieke om ernstige wangedrag deur leerders te hanteer.....	204
5.5.6.9 Aktiwiteit 9. Toepassing van probleemoplossing.....	205
5.5.6.10 Aktiwiteit 10: Ander voorgestelde wyses om wangedrag te voorkom en te hanteer.....	205
5.5.6.11 Aktiwiteit 11: Dinksessie.....	207
5.5.6.12 Aktiwiteit 12: Selfstudie.....	202
5.5.6.13 Aktiwiteit 13: Opsommend.....	208
5.5.7. Werksessie 4.....	210
 5.5.7.1 Aktiwiteit 1: Pretaktiwiteit.....	210
 5.5.7.2 Aktiwiteit 2: Terugvoer oor toepassing van tegnieke van werksessie 3.....	211
 5.5.7.3 Aktiwiteit 3: Lesing.....	211
 5.5.7.4 Aktiwiteit 4: Selfrefleksie.....	211
 5.5.7.5 Aktiwiteit 5: Formulering van response.....	213
 5.5.7.6 Aktiwiteit 6: Lesing.....	214
 5.5.7.7 Aktiwiteit 7: Selfrefleksie.....	214
 5.5.7.8 Aktiwiteit 8: Die rolle wat jy speel.....	216
 5.5.7.9 Aktiwiteit 9: Lesing.....	217
 5.5.7.10 Aktiwiteit 10: Selfrefleksie.....	217
 5.5.7.11 Aktiwiteit 11: Speletjie.....	218
 5.5.7.12 Aktiwiteit 12: Die ek-boodskap.....	219
 5.5.7.13 Aktiwiteit 13: Selfstudie.....	220
 5.5.7.14 Aktiwiteit 14: Opsommend.....	220
5.5.8. Werksessie 5.....	221
 5.5.8.1 Aktiwiteit 1: Pretaktiwiteit.....	221
 5.5.8.2 Aktiwiteit 2: Terugvoer oor toepassing van tegnieke van werksessie 4.....	222
 5.5.8.3 Aktiwiteit 3: Aanpassing by kognitiewe verskille.....	222
 5.5.8.4 Aktiwiteit 4: Jou dominante perceptuele vaardigheid.....	223
 5.5.8.5 Aktiwiteit 5: Gevallestudie.....	224
 5.5.8.6 Aktiwiteit 6: Lesing.....	225
 5.5.8.7 Aktiwiteit 7: Selfrefleksie.....	225
 5.5.8.8 Aktiwiteit 8: Oefening.....	226
 5.5.8.9 Aktiwiteit 9: Beloningstelsels.....	227
 5.5.8.10 Aktiwiteit 10: Selfstudie.....	230
 5.5.8.11 Aktiwiteit 11: Opsommend.....	230
5.5.9 Werksessie 6.....	231
 5.5.9.1 Aktiwiteit 1: Pretaktiwiteit.....	231
 5.5.9.2 Aktiwiteit 2: Terugvoer oor toepassing van tegnieke van werksessie 5.....	232
 5.5.9.3 Aktiwiteit 3: Gevallestudie.....	232
 5.5.9.4 Aktiwiteit 4: Oefen van ek-boodskappe.....	236
 5.5.9.5 Aktiwiteit 5: Verhaal.....	236

5.5.9.6 Aktiwiteit 6 : Terugvoer oor program.....	236
5.6 Samevatting.....	236
HOOFSTUK 6: SAMEVATTING, GEVOLGTREKKING EN AAN-BEVELINGS.....	238
6.1 Inleiding.....	238
6.2 Samevatting van die literatuurstudie.....	238
6.3 Bevindinge uit die empiriese studie.....	246
6.4 Gevolgtrekking.....	254
6.5 Bydrae tot die vakgebied Opvoedkundige Sielkunde.....	255
6.6 Leemtes.....	256
6.7 Aanbevelings.....	256
6.8 Ten slotte.....	257

Lys van tabelle

Tabel 1: Oneffektiewe en effektiewe tegnieke vir die hantering van emosies wat inbreuk maak op die leerproses.....	57
Tabel 2: Oneffektiewe en effektiewe tegnieke om matige wangedrag te hanteer.....	62
Tabel 3: Oneffektiewe en effektiewe tegnieke om ernstige wangedrag te hanteer.....	68
Tabel 4: Oneffektiewe en effektiewe tegnieke om algemene gedrag wat inbreuk maak op positiwiteit te hanteer.....	82
Tabel 5: Oneffektiewe en effektiewe tegnieke vir interaksie met betrekking tot positiewe gedrag.....	88
Tabel 6: Tegnieke om emosies wat inbreuk maak op leer te hanteer.....	163
Tabel 7: Tegnieke om matige wangedrag te hanteer.....	194
Tabel 8: Tegnieke om ernstige wangedrag te hanteer.....	193
	212
Tabel 9: Tegnieke met betrekking tot aanmoediging.....	203
Tabel 10: Tegnieke om leerders uit negatiewe rolle te bevry.....	206
Tabel 11: Tegnieke met betrekking tot alternatiewe vir nee.....	217
Tabel 12: Tegnieke met betrekking tot die hantering van positiewe gedrag.....	225

Bylae

Bylaag A.....	3
Bylaag B.....	10
Bylaag C.....	20
Bylaag D.....	2
Bylaag E.....	24
Bylaag F.....	29
Bylaag G.....	40
Bylaag H.....	71